

Colecția
Școala Ardeleană de Istorie

Volum dedicat
Centenarului Marii Uniri,
editat de
**Direcția Patrimoniu Cultural Universitar
a Universității Babeș-Bolyai,**
în colaborare cu
ziarul „**Făclia de Cluj**”,
cu sprijinul financiar al
domnului **Romeo Marius Stolnean**

Responsabil de proiect:
Cosmin Puriş

© **Editura Școala Ardeleană, 2019**

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,

redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,

esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN 978-606-797-465-2

Imagine coperta I: George Dîncu, *1918 – Intrarea Armatei Române în Cluj*
(tablou pictat în 2018)

Copertă: Ciprian Butnaru

Tehnoredactare: Cristina Brait

Ioan-Aurel Pop

Cecilia Cârja

(coordonatori)

FĂCLIA UNIRII CELEI MARI GÂNDURI LA CENTENAR

Cluj-Napoca, 2019

Cuprins

IOAN-AUREL POP Îndemn către cititor	9
IOAN-AUREL POP Fascinația Marii Uniri din 1918	11
CLAUDIA SEPTIMIA SABĂU Woodrow Wilson și dreptul popoarelor la autodeterminare. Impactul ideilor wilsoniene și receptarea lor de către români în anul 1918	23
ANA-MARIA STAN Cititorul învățământului românesc interbelic – Constantin Angelescu	33
EMILIA CISMAȘ O faptă vrednică de o epopee: constituirea Corpului voluntarilor ardeleni și bucovineni (1916-1918)	41
EMILIA CISMAȘ Prima Alba Iulie a Ardealului – Manifestul de la Darnița din 13/26 aprilie 1917	49
CECILIA CÂRJA Martie 1848 – „primăvara popoarelor” în Europa	57

Aceste articole au fost publicate în cursul anului 2018 în cotidianul „Făclia de Cluj”, în cadrul proiectului editorial realizat de publicația clujeană cu Universitatea Babeș-Bolyai în contextul celebrării Centenarului Marii Uniri.

FLORIN NICOLAE ARDELEAN	
De la tradiția istorică la afirmarea principiului autodeterminării naționale. Basarabia – 27 martie 1918.....	67
OANA HAVOR	
Rolul Consiliului Dirigent în procesul de integrare deplină a Transilvaniei în hotarele României Mari.....	79
FLAVIU VASILE RUS	
Personalități ale Marii Uniri Ștefan Cicio Pop (1865-1934).....	89
IOANA-MIHAELA BONDA	
Iuliu Hossu – un cardinal „cu dragoste neîmbătrânită” pentru națiunea sa.....	97
FLORIN NICOLAE ARDELEAN	
Vasile Lucaciu – un remarcabil luptător pentru drepturile românilor din Austro-Ungaria.....	105
CECILIA CÂRJA	
„Și noi am pus o piatră la temelia României Mari” – Legiunea română din Italia.....	113
CLAUDIA SEPTIMIA SABĂU	
Între speranță și izbândă. Contribuția emigrației românești din Franța la realizarea Marii Uniri.....	123
FLORIN NICOLAE ARDELEAN	
Ioan Lupăș – un istoric în slujba idealului național.....	133
ANDREEA DĂNCILĂ INEOAN	
„Inamicul frate” sau despre întâlniri ale soldaților români transilvăneni cu cei basarabeni în confruntările Marelui Război.....	141

ELIZA DEAC	
Sextil Pușcariu: rememorări	149
OANA HAVOR	
Iosif Jumanca și social-democrația românească.....	159
IOANA-MIHAELA BONDA	
Spre cetatea de vis a Unirii. Alegerea deputaților pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia	167
ELIZA DEAC	
Unirea Bucovinei cu România.....	177
CECILIA CÂRJA	
Toamna Unirii celei Mari	187
IOAN-AUREL POP	
Alba Iulia și 1 Decembrie 1918 – simboluri ale Marii Uniri	195
JÓZSEF LUKÁCS	
Intrarea armatei române în Cluj – 24 decembrie 1918	209
BIBLIOGRAFIE.....	221

muncii istoricilor, scrise în stil jurnalistic sau eseistic, cu scopul de a ajunge mai ușor la sufletele cititorilor, le-au părut unor analiști înscrisuri de conjunctură, ocazionale, destinate momentului și atât. La fel au crezut și cred unii observatori de astăzi, anume că ceea ce s-a scris și publicat în preambulul și în anul Centenarului ține de durata clipei și se pierde în neant odată cu trecerea timpului. Iată, însă, că ceea ce se face cu profesionalism și responsabilitate, chiar dacă se publică în presa cotidiană, poate să intre sub zodia duratei lungi.

Mărturia în acest sens este tocmai acest volum, închinat anului Centenarului țării unite și apărut în anul Centenarului Universității românești a Clujului. Îngemănarea nu este întâmplătoare, fiindcă Universitatea Națională a Daciei Superioare reprezintă o comunitate mai mică a marii comunități naționale a românilor. Universitatea din Cluj și România Întregită au marcat unirea culturală și politică a energiilor românești, într-o „spiritualizarea vieții marelui organism social-politic și cultural-creator care e națiunea”, după cum spunea Vasile Pârvan, în testamentul lăsat de el nouă ca îndreptar, prin lecția inaugurală intitulată „Datoria vieții noastre”. Universitatea napocensă și-a păstrat această menire ca pe un odor de preț, iar ziarul „Făclia de Cluj” a conservat vechea deontologie a presei luptătoare pentru corecta informare a publicului și pentru educarea acestuia în sens constructiv, național și universal în același timp.

Felicitări autorilor de la UBB și redactorilor de la „Făclia” pentru cartea aceasta, reper destinat să rămână peste timp al epopeii noastre naționale.

1 Decembrie 2019

Prof. univ. dr. IOAN-AUREL POP,
Președintele Academiei Române

Fascinația Marii Uniri din 1918

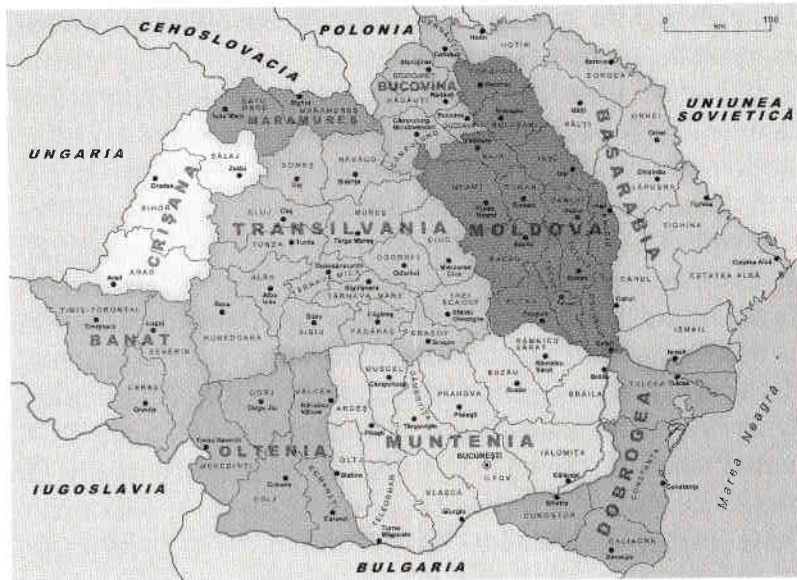
IOAN-AUREL POP

Pe măsură ce ne apropiem de anul 2018, iubitorii de trecut și de România dezgroapă vechi cronici acoperite de colb ca să ne aducă aminte de responsabilitatea pe care o avem față de neam și țară, însă unii esești, analiști politici și pescuitori în ape turburi formulează „teorii noi”, tendențioase și chiar dușmănoase, despre lupta de emancipare națională și despre facerea României. Ba că ziua de 1 Decembrie nu este bună ca sărbătoare națională, ba că Unirea s-a făcut de către marile puteri, ba că imnul României este nepotrivit, ba că românii ardeleni erau mai atrași de „cultura superioară” maghiară decât de „miticism” și de „balcanism”, ba că diferențele dintre Transilvania și Bucovina, pe de o parte și România de atunci, pe de alta, erau așa de mari, încât omogenizarea era imposibilă etc. Toate acestea dau unora de gândit, pe fondul ignoranței generalizate, al inculturii, al publicării multor informații false, neverificate, al tăcerii istoricilor de meserie, copleșiți de pletora „experților” de ocazie, pricepuți la toate și la nimic. Peste asemenea elemente de marasm, vine și propaganda dușmănoasă a unor grupuri interesate din țări vecine, care au tot interesul să saboteze Centenarul Marii Uniri.

România nu s-a format la 1918-1920 – cum se spune uneori, în mod grăbit sau tendențios – ci atunci s-a oficializat ca realitate veche, recunoscută pe plan internațional, prin tratate. Nici numele de România nu este nou, ci el vine de

Respect pentru oameni și cărți

demult, din „Romaniile”, „Vlahiile” sau Țările Românești semnalate de toți marii noștri istorici și consemnate încă de la finele mileniului I al erei creștine. „Domnia a toată Țara Românească” (*Dominatio totius Terrae Romanae*) există din secolul al XIV-lea, iar Țări Românești, „Valahii” sau „Romanii” se află presărate peste tot în Europa de Sud-Est și sunt cuprinse în izvoare la scurtă vreme după căderea Imperiului Roman de Apus. România de pe hartă a fost lăsată să funcționeze târziu și a fost recunoscută abia între 1859-1920.

Harta României Mari

Transilvania cu provinciile adiacente reprezintă cam 40% din teritoriul și populația României actuale. România de la începutul secolului al XX-lea (137 000 km pătrați) a luptat între anii 1916-1918 în Războiul cel Mare

pentru Întregirea Neamului, dar ceilalți români (mai mult de jumătate din câți erau ei atunci) au luptat între 1914 și 1918. Cu alte cuvinte, mai mult de jumătate dintre toți românii s-au angajat în luptă – sub o formă sau alta – fără să fie întrebați, odată cu imperiile în care se aflau cuprinși, încă de la începutul războiului. Este vorba despre românii din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. România s-a gândit mereu la acești români și a negociat cu marile puteri soarta lor. Paradoxul era că intrarea României în război – de neevitat la un moment dat – ducea la renunțări dureroase indiferent de opțiune: alăturarea la Antanta (Franța, Anglia, Rusia) însemna abandonarea Basarabiei, iar alăturarea la Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria) marca abandonarea Transilvaniei. Până la urmă, Dumnezeu a rânduit astfel lucrurile încât aproape nimic nu a fost pierdut. Românii au ajuns să trăiască în anul 1918 „ora lor astrală”, împărțându-se din ambrozia și nectarul celor aleși. Dar, dincolo de orice comentariu, intrarea României în luptă în 1916 a fost inevitabilă, iar decizia regelui Ferdinand și insistența primului-ministru Ion I. C. Brătianu au fost judicioase, absolut necesare.

Proclamarea independenței de stat a României, la 9-10 mai 1877 (și apoi apărarea sa pe câmpurile de luptă) a fost un mare act de voință națională, care nu trebuie contrapus Unirii de la 1918. Independența nu a fost neapărat un scop în sine, ci un pas mare spre realizarea unității naționale depline. Ce independență era aceea care cuprindea abia cu puțin peste o treime din pământul și din poporul românesc? Ziua de 1 Decembrie nu celebrează Unirea Transilvaniei cu România – cum se mai pretinde câteodată în mod grăbit – ci chiar formarea României întregite, în urma tuturor actelor din 1918 (Unirea

Basarabiei, a Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului). De la 137 000 km pătrați, România a ajuns la 296 000 de km pătrați. Cine cu cine s-a unit? România mică s-a unit cu celelalte Români ca să formeze România deplină. Unirea s-a făcut prin conștientizarea popoarelor, în măsura în care s-a putut. Marea parte a românilor au dorit unirea, fiindcă ei au fost educați în acest sens de către elitele intelectuale, politice și religioase. Marele merit al românilor a fost acela că au avut o elită responsabilă, conștientă de rolul său, activă și viguroasă. S-a spus și s-a scris recent – fără noimă – că românii ardeleni ar fi fost fascinați de „superioritatea” culturii maghiare și că nu ar fi vrut unirea cu România balcanică și înapoiată. Chiar dacă luăm în calcul și numai câteva fragmente din discursurile lui Alexandru Vaida Voevod, din Parlamentul Ungariei, ne dăm ușor seama despre felul cum erau tratați românii incluși în Ungaria. De la 1867, Transilvania nu mai exista pe hartă, fiindcă autonomia sa istorică fusese desființată printr-o trăsătură de condei. Politica de maghiarizare era la ordinea zilei și se desfășura prin varii mijloace, de la administrație și armată până la școală, presă și cultură. În 1914, Alexandru Vaida Voevod, în Parlamentul de la Budapesta, oferă o mostră despre viziunea românilor asupra culturii maghiare, spre care erau ademeniți, a culturilor străine în general: „[În ceea] ce privește cultura maghiară, și aceasta e încă fragedă, ca și cultura română. Dar și în cazul dacă ar fi vorba nu de cultura maghiară, ci de cea franceză, germană sau engleză, în zadar ați voi să ne-o acordați. E adevărat, cultura noastră e încă în dezvoltare, își trăiește abia anii copilăriei, dar ea se manifestă foarte frumos și această cultură nouă ne e mai scumpă decât orice altă cultură străină, pentru că ea e manifestarea vieții noastre sufletești, ea re-oglindește viața sentimentelor noastre”.

Prin urmare, stăpânirea străină era mai amară decât pelinul, iar visul și speranța veneau din forța poporului român și din dorința de unire cu România. De altminteri, nu numai românii gândeau așa în acei ani. Actele de voință populară din 1918 au fost în conformitate cu interesele popoarelor ceh, croat, polonez, român, sârb, slovac, sloven etc., fiind primite cu simpatie de către aceste popoare. Datorită mentalității de popoare imperiale, inoculate de-a lungul secolelor, au trăit mari frustrări popoarele german, maghiar și austriac. În Ungaria, pe fondul acestei atmosfere apăsătoare, guvernele de după 1918-1920 au desfășurat o propagandă revizionistă fără precedent, deplângând pierderea a „două treimi din teritoriu și din populație”, fără menționarea faptului că aceste „pierderi” se refereau la provincii și țări istorice, în care ungerii se aflau în minoritate. Oricum, se vede clar că românii și România nu au făcut nimic ilegal și nedemocratic în 1918 (la nivelul democrației de atunci), din moment ce deciziile lor de la Chișinău, de la Cernăuți și de la Alba Iulia au fost aprobate, ratificate, recunoscute de către marile puteri. Sărbătoarea națională a României nu jighește pe nimeni, ci doar cinstește cea mai mare împlinire națională a românilor din toate timpurile.

Între anii 1848 și 1918, cele mai legitime sau mai progresiste mișcări europene erau cele de emancipare națională, de obținere a libertăților democratice, de subminare a imperiilor oprimate, de formare a statelor după criterii etnico-naționale. Așa au procedat aproape toate națiunile de atunci, luând exemplul de la occidentali, care făcuseră acest lucru anterior. Aceasta era tendința cea mai avansată în acel moment! Nimeni nu vorbea de Uniunea Europeană, de globalizare, de autonomia teritorială a minorităților sau de eliminarea discriminărilor pe criterii religioase! Cel

mai luminat spirit pe care l-au produs vreodată românii – Eminescu – a trăit tocmai în acele decenii și a exprimat acele idealuri înalte de atunci. El nu poate fi condamnat pentru ideile sale, care erau și ale poporului său, decât dacă este scos din contextul epocii, așa cum se procedează, din păcate, câteodată, acum. La fel gândeau – referitor la popoarele lor – Pușkin, Petőfi, Taras Șevcenko etc.

Românii – în marea lor majoritate – au fost antrenați atunci să lupte pentru formarea statului lor național, așa cum au procedat italienii, germanii, polonezii, sârbii, cehii, slovacii, letonii, estonienii, lituanienii etc. Nu au făcut-o nici mai bine și nici mai rău decât alții. Nu au fost, în această luptă a lor, nici mai conștienți sau mai entuziaști, dar nici mai apatici sau mai reticenți decât alții, decât vecinii lor. Firește, este absurd să susținem că toți românii au participat la mișcarea pentru unire sau că toți au dorit cu ardoare unirea. Totodată, este nerealist și incorect să spunem că Unirea de la 1918 s-a făcut în condiții ideale, cu respectarea tuturor principiilor democratice etern valabile și că nu au fost încălcate atunci drepturile și valorile nimănui. Dar și mai incorect, mincinos și nedrept este să pretindem că românii – la modul general – nu au dorit unirea, că ei erau atrași mai degrabă de civilizația superioară ungară decât de Vechiul Regat, că un mănunchi de intelectuali i-ar fi amăgit și ar fi acționat în numele lor.

Toate datele de care dispunem în prezent arată că majoritatea românilor au dorit Unirea Transilvaniei cu România și că au exprimat ferm acest lucru, la nivelul exigențelor democratice de atunci. Mai mult, comunitatea internațională a apreciat actul de voință națională a românilor, formulat în anul 1918, și a recunoscut realitățile decise de români. Atunci când a fost posibil, mai ales în Bucovina, dar și în Basarabia și Transilvania,

minoritățile au fost întrebate, iar unii membri ai lor au și susținut apartenența la România. Insinuarea că numai un grup de intelectuali a impus unirea este ridicolă. Mai întâi, este o jignire la adresa masei de intelectuali români care au militat sincer pentru actul unirii. În al doilea rând, nu este nimic neobișnuit ca poporul să fie condus de elite și să le urmeze. Românii ardeleni au fost condamnați de asupritorii lor să nu aibă în fruntea lor lideri politici și economici puternici, ci, până târziu, doar preoți și dascăli, adică intelectuali ieșiți din sânul lor și apropiați de ei. Dar ei – românii ardeleni – nu au rămas nicio clipă fără elite, și aceasta le-a fost salvarea. Decenii la rând, înainte de unire, preoții și dascălii nu-și încheiau slujbele, respectiv lecțiile, fără să spună adunărilor în care vorbeau că „soarele românilor la București răsare”. Este de ajuns să fie urmărite documentele existente, rapoartele autorităților, procesele verbale ale ASTREI, protocoalele partidelor politice, asociațiilor profesionale, școlilor etc., pentru a dovedi cum s-a pregătit unirea de jos în sus și din cele mai sofisticate și savante cercuri academice până la nivelul satelor. Este clar că intelectualii au stimulat unirea, că i-au conștientizat intens pe oameni în spiritul unirii, că i-au convins de binele care avea să vină, dar cine poate să condamne acest lucru și de ce? Lozinca elitei ardeleni de atunci a fost: „Țineți cu poporul, ca să nu răătăciți!”. Prin urmare, conducătorii, desprinși din popor, se ghidau după aspirațiile poporului, le justificau și le susțineau, iar poporul își urma conducătorii. Nici căile alese de popor (grupuri mari de oameni) nu erau infailibile, dar elitele și plebea, cel puțin din 1848 până la 1918, au mers concordant.

Eseuri istorice se pot scrie multe, opinii despre trecut poate exprima oricine, dar scrisul istoric trebuie lăsat istoricilor de meserie, cercetătorilor, celor obișnuiți și pregătiți